
א"ת ה'תשע"ב

רבי חיים שמואלביץ זצ"ל
ירושלים

נפש מבהלה

(א) כאשר שלח מלך ארם חיל כבד להקיף את העיר, אשר צר בה אלישע הנביא נאמר (מלכים ב' פרק ו' ט"ו – י"ז) "וישכם משרת איש האלוקים לקום, ויצא והנה חיל סובב את העם וסוס ורכב, ויאמר נעבור אליו. אהה אדוני איכה נעשה. ויאמר אל תירא, כי רבים אשר אתנו מאשר אותם, ויתפלל אלישע ויאמר, ה' פקח נא את עיניו ויראה ויפקח ה' את עיני הנער, וירא והנה ההר מלא סוסים ורכב אש סביבות אלישע".

ועמדו בזה המפרשים שם, למה הוצרך לנס זה דרכב־אש. הלא הצלתו לא בזה היתה אלא: "ויתפלל אלישע אל ה' ואמר: ה' נא את הגוי הזה בסנורים, ויכס בסנורים כדבר אלישע וכו'. ויולך אותם שומרונה" (שם פסוקים י"ח – י"ט).

וברד"ק שם כתוב שהראה לו ה' כך לחזק לבו של הנער שלא יפחד, והדברים תמוהים וכי בכדי למנוע הפחד מלב הנער צריך היה לנס זה אשר נשתנו בו סדרי בראשית. והלא זה מילתא זוטרתא, ולא בכדי עבדינן ליה, וכמש"א חז"ל (שבת כ"ג): "כמה מגונה אדם זה שנשתנו עליו סדרי בראשית".

(ב) ונראה בכאור הדברים דהנה איתא בברכות (נ"ה ע"ב) "הרואה חלום ונפשו עגומה עליו, ילך ויטיבנו בפני שלשה וכו' יעו"ש: ויש לדקדק בלשונם שאמרו "ונפשו עגומה עליו" מה איכפת לנו ביחס החולם אל חלומו והוה לן למימר דהרואה חלום רע ילך ויטיבנו, ומכואר שהחסרון בחלום רע לא מחמת עצמותו של החלום ואין לנו נפ"מ כל־כך בטיבו של החלום אלא בנפש – החולם העגומה אליו, דבכה"ג צריך לילך להטיבו.

ובתוס' סוטה (מ:) פירשו דמש"א בגמ' ברכות (נ"ה) דהאי מאן דחזי חלמא וכו' ליקום קמי כהני בעדנא דפרסי ידיהו ולימא הכי וכו', אע"פ שאסור לומר פסוקים בברכת כהנים, דהתם משום סכנה התירו, שמא חלום מסוכן הוא שצריך רפואה, וכ' עוד דזהו הטעם שהתירו תענית חלום אפי' בשבת עי"ש, ולהנ"ל ענין הסכנה אינו בעצם החלום, אלא בהרגשת החולם, לכשנפשו עגומה עליו, הוא במצב של סכנה.

ואכן בנוסח הטבת החלום אומרים לחולם חלמא טבא חזיתא וכו'. וכן הוא אומר חלמא מ'בא חזאי, ומשמע שכ"ז בא להרגיע ולהשקיט נפש החולם וזו היא רפואת החלום.

* מאמר זה נאמר בר"ה תשל"ג, ע"י הגר"ח שמואלביץ זצ"ל ונרשם ע"י בנו הרב רפאל שמואלביץ שליט"א.

והטעם לכל זה, הוא משום שכשאדם במצב של בהלה אין סכנה כסכנתו, וזה חמור, יותר מהסיבה שהביאתו למצב זה וכן בהושענות אנו אומרים "הושע נא, נפש מבהלה" ובפיוט זה מנויים הדברים עם מפסידיהם כ-"אדמה מארר", "בהמה ממשכלת". ומבואר דהמפסיד הגדול של הנפש הוא הבהלה שאדם מבוהל אינו בכחינת אדם וע"כ אין סכנה גדולה מאשר מצב של בהלה לאדם.

ואמרו בחגיגה (ד' ע"ב) יש נספה בלא משפט, והובא שם מעשה במלאך המות שאמר לשלוחו להביא לו נפש דמרים מגדלא שער דנשיא. והלך והביא נפשה דמרים מגדלא דרדקיא ואמר לו מה"מ ואיך יכולת להביאה והרי עדיין לא הגיע זמנה א"ל שהיתה מנקה את התנור ונכוותה איתרע מזלה וע"כ הבאתי את נפשה (ע"ש בגמ' וברש"י). ולפשמ"נ לעיל, נראה דזהו ביאור הענין של "איתרע מזלה" שכשנכוותה נטלה ממנה שלוות נפשה ונבהלה מאוד, עד שהיה בכוחו של שליח-מלאך המות להמיתה אף כי עדין לא הגיע זמנה למות. ולכן רפואת החלום הרע הוא בהרגעת החולם ובהשקטת נפשו העגומה שע"כ יוצא מהמצב של בהלה אשר הוא שרוי בו עקב חלומו הרע.

ג) ולכן הוזקק נערו של אלישע לנס מיוחד של רכב אש וסוסי אש, לחזק את לבו מפאת פחדו מחילו של מלך ארם. שכל זמן שהוא מפוחד, אינו ראוי שינצל כלל. ולא היה שייך במציאות. הנס של הכאת ארם בסנוורים ונמצא שנס זה של רכב אש הוא תנאי קודם לנס הכאתם בסנוורים כדי להצילם.

וכשנעמיק להתבונן בדבר נמצא בזה דבר נורא, שהרי נס זה של הכאת חיל ארם בסנוורים לא לנערו של אלישע נעשה אלא להציל את אלישע עצמו, והוא לא היה מבוהל ומפוחד מחיל ארם. ומה בכך שהנער אשר אתו אין לבו שקט. ועל כרחינו נראה שסכנת הבהלה אינה רק למי שהוא עצמו מבוהל. אלא על כל הסביבה היא משפיעה. ומכיון שהנער אשר עם אלישע מבוהל, אף אלישע אינו יכול להנצל. ויתכן שהדבר נכלל במה שאמרה תורה "מי האיש הירא ורך הלבב ילך וישוב לביתו, ולא ימס את לבב אחיו כלבבו". כי הירא ורך הלבב אשר בראותו מלחמה "מים שותתים לו על ברכיו" (עי' סוטה מ"ד:) לא לעצמו בלבד הוא מסכן, אלא את כל סביבתו הוא מסכן והכרח הוא ש"ילך וישוב לביתו".

ד) ועפ"י יסוד זה נבין את דרכה של כנסת ישראל כיום הדין, דהנה הטור סי' תקפ"א כ' בשם המדרש "אומה זו יודעת אופיה של אלוקיה (פי' מנהגיו ודיניו). שמנהגו של עולם, אדם שיש לו דין, לובש שחורים ומתעטף שחורים ומגדל זקנו ואין חותך צפרניו, לפי שאינו יודע איך ייצא דינו, אבל ישראל אינם כן, לובשים לבנים ומתעטפים לבנים ומגלחים זקנם ומחתכין צפרניהם. ואוכלים ושותים בראש השנה לפי שיודעים שהקב"ה יעשה להם נס.

והדברים מתמיהים. האכן אפשר לסמוך על הנס ולא לפחד ביום הדין אשר בו "בריות יפקדו להזכירם לחיים ולמות. מי לא נפקד כהיום הזה". והמורא בו כפול הוא. שלא אליו בלבד הסכנה. אלא על כל קרוביו וידידיו ולב מי לא יתמלא חיל ורעדה ביום זה.

ועי"ש בב"ח שמ"מ לא ילבש בגדים מרוקמים וצבעוניים ארגמן. דא"כ אין כאן הוכחה שבטוח בו יתברך. דשמא אינו מפחד כלל מיום הדין. כמאן דלא חלי ולא מרגיש אבל כשלושב לבנים ניכר גם המיתה יעו"ש. והיינו דאף שאוכלים שותים ושמחים. מ"מ הלא אי אפשר ליום הדין בלא חיל ורעדה וע"כ לובשים לבנים לזכור יום המות.

והן הן דברינו, הפחד כולל בתוכו ב' דברים האחד חיובי והשני שלילי. עצם הרגשת הפחד ביום הדין, ודאי דבר גדול הוא, אשר כמעט לא נתן לזכות בדין בלעדיו. אך מאידך, על ידו עלול הוא להכנס למצב של בהלה אשר סכנתו גדולה מאד כמבואר. ולכן אוכלים ושותים ושמחים שבטוחים שיעשה להם נס. ונפשם שקטה. יחד עם הפחד המחויב ביום הדין אשר בלבם, ובגללו לובשים לבנים. לזכור את יום המות. וע"י שתי הרגשות הללו גם יחד זוכים ישראל ליום הדין.

החכמה

החכמה